

บทที่

1

ปัญหาและอุปสรรคบางประการของประชาคมอาเซียน :
ข้อสังเกตจากมุมมองของพื้นฐานการศึกษา
Problems and Obstacles of ASEAN Community :
Foundations of Education's Perspective

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์
Suwichai Kosaiyawat

บทที่

1

ปัญหาและอุปสรรคบางประการของประชาคมอาเซียน :
ข้อสังเกตจากมุมมองของพื้นฐานการศึกษาProblems and Obstacles of ASEAN Community :
Foundations of Education's Perspective

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์¹
Suwichai Kosaiyawat

บทคัดย่อ

การรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนของ 10 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 เมื่อพิจารณาจากแนวโน้มของสาขาพื้นฐาน การศึกษาอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ พบว่า ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคบางประการ เช่น ระบบการเมืองภายในของแต่ละประเทศ ระบบเศรษฐกิจ สังคม เชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และเวลาที่แตกต่างกัน การได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ ให้ครบทุกด้าน จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ การเตรียมความพร้อม การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อกระชับความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้มากขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ : พื้นฐานการศึกษา ปัญหาและอุปสรรค ประชาคมอาเซียน

Abstract

The obligation of the ten countries in the Southeast Asia regional area will lead to the ASEAN Community in B.E.2558/2015 C.E. By using the foundations of education's perspectives to analyze socio-economic, political, and cultural system of each country, the author

¹รองศาสตราจารย์, (Ph.D) อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา [kosaiyawat@gmail.com]

argue that there are some problems and obstacles of this obligation. The problems included internal politics of each country, economics, social system, race, religion, tradition, geographical latitude and longitude make the difference of time. It is necessary to take into consideration of these issues in order to enhance good understanding, to prepare the readiness, to exchange learning, and to strengthen the relationship within the community in the future.

Key words : Foundations of Education, Problems and Obstacles, ASEAN Community

ความนำ

พื้นฐานการศึกษา (Foundations of Education) คือ ศาสตร์แขนงหนึ่งของสาขาการศึกษา ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของการศึกษากับผลกระทบในบริบท (Context) ของสังคม เพื่อให้เห็นมุมมองโดยรอบและโดยรวมระหว่างการศึกษา กับสภาพของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละเหตุการณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นความเคลื่อนไหวได้อย่างชัดเจน ประกอบด้วยรายวิชาหลายวิชา อาทิ ปรัชญาการศึกษา ประวัติศาสตร์การศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา เศรษฐศาสตร์การศึกษา รัฐศาสตร์การศึกษา มานุษยวิทยา การศึกษา กฎหมายการศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบและการศึกษาระหว่างประเทศ เป็นต้น การให้มุมมองที่หลากหลายจากแง่มุมของศาสตร์แขนงต่างๆ จะช่วยให้พิจารณาเรื่องราวที่กว้างขวางและลึกซึ้งในประเด็นที่พิจารณาได้ชัดเจน มีเหตุผล และมองได้รอบด้านมากขึ้น ส่งผลให้เป็นพื้นฐานในการเปิดประเด็น หรือเจาะลึก เพื่อพิจารณารายละเอียดต่างๆ ได้ต่อไป โดยเฉพาะเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 10 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 ยังมีแง่มุมอีกหลายประการที่ควรพิจารณาให้ละเอียด อันจะเป็นประโยชน์ด้านความเข้าใจ การศึกษา การลงทุน การท่องเที่ยว และการติดต่อสื่อสารกันด้วยมิตรภาพที่ดีต่อไปในอนาคต

การเป็นประชาคมอาเซียน : พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และปรัชญา

เป็นที่ทราบและตระหนักกันดีในประเทศสมาชิกแล้วว่า ปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 เป็นปีแห่งการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวหรือการเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ตามเงื่อนไขข้อตกลงที่ร่วมให้สัญญากันไว้ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 เมื่อ พ.ศ. 2550 ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำแต่ละประเทศได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียนในการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างขององค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลางและเคารพกฎกติกาในการบริหารจัดการ ดำเนินการต่าง ๆ อย่างชัดเจน กฎบัตรอาเซียนยังให้สถานะนิติบุคคลแก่องค์การอาเซียนในฐานะเป็นองค์การระหว่างรัฐบาล มีความเป็นกลาง และมีอำนาจดูแลปกป้องให้ความเป็นธรรมแก่ประเทศสมาชิกทุกประเทศ

กฎบัตรอาเซียน ประกอบด้วย ประเด็นต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศสมาชิก ดังนี้ (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2553 : 4)

1. การจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียน
2. การให้อำนาจแก่เลขาธิการอาเซียน กำกับดูแลและรายงานการปฏิบัติตามข้อตกลงของรัฐสมาชิก
3. การจัดตั้งกลไกสำหรับการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ระหว่างประเทศสมาชิก
4. การให้ผู้บริหารองค์กรเป็นผู้ตัดสินเกี่ยวกับการดำเนินการหรือมีมาตรการดำเนินการแก่รัฐที่ละเมิดพันธกรณีตามกฎบัตรอย่างร้ายแรง
5. การเปิดโอกาสให้พิจารณาหารูปแบบหรือวิธีการอื่นในการตัดสินใจหากไม่มีฉันทมติจากสมาชิก
6. การส่งเสริมให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อประโยชน์ร่วมกันของภูมิภาค
7. การเพิ่มบทบาทของประธานอาเซียนเพื่อให้อาเซียนสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน รับผิดชอบได้อย่างทันที่
8. การเปิดโอกาสให้อาเซียนได้มีช่องทางที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่นในภาคประชาสังคมได้มากขึ้น
9. การปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

10. การจัดให้มีการประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) 2 ครั้ง ต่อปี จัดตั้งคณะมนตรีเพื่อประสานความร่วมมือในแต่ละเสาหลักของอาเซียน ทั้ง 3 เสาหลัก และให้มีคณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียนที่สำนักงาน ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการประชุมอาเซียน

กฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 หลังจากที่มีประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ได้ให้สัตยาบัน จากนั้นได้มีการจัดประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ขึ้น ระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม พ.ศ. 2552 ที่ จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2553 : 7) เป็นการรวมระดับผู้นำอาเซียนครั้งแรกหลังจากที่บังคับใช้กฎบัตร

การผนึกกรรมกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อก่อประโยชน์ในด้านการลงทุน การพัฒนา การทำธุรกิจ และการแลกเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาภูมิภาคร่วมกัน เพื่อนำพาความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านให้แก่ภูมิภาคและประเทศสมาชิกในสภาวะการแข่งขันแห่งยุคทุนนิยม เศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อนและผลักดันให้ทุกประเทศมีการแข่งขันและก้าวต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทุกประเทศต้องมีการพึ่งพาและพึ่งพิงกัน อยู่ร่วมกัน เป็นสังคมโลก ไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้อีกต่อไป การรวมกลุ่มของประเทศในแต่ละภูมิภาคจึงเกิดขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกและเวทีระหว่างประเทศ ทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันและพัฒนาประเทศในภูมิภาคไปพร้อมกัน (ผ่านพบ ปลั่งประยูร, 2555 : สัมภาษณ์) ด้วยเหตุนี้ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีข้อตกลงที่จะรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้สำเร็จภายใน ปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 เพื่อยืนหยัดบนเวทีโลกทั้งขีดความสามารถในการแข่งขันและความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สมาคมอาเซียนก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2510 หรือ ค.ศ. 1967 เป็นเวลานานกว่า 40 ปี อาเซียนได้แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เป็นอันมาก โดยเฉพาะเมื่อได้ร่วมกันจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) ซึ่งเป็นการริเริ่มของนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ได้เสนอให้มีการจัดตั้งโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจขึ้นในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 4 ณ ประเทศสิงคโปร์ ในปี พ.ศ.2535 หรือ ค.ศ.1992 นำไปสู่การลงนามในปฏิญญาสิงคโปร์ (Singapore Declaration) ผู้นำอาเซียนขณะนั้นมี

มติเห็นชอบให้จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนขึ้นภายใน 15 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536 หรือ ค.ศ. 1993 สารสำคัญของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน คือ การลดอัตราภาษีศุลกากร และข้อจำกัดทางการค้าอื่นๆ ที่มีใช้ภายใน (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2551 : 8)

การกำหนดเขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ AFTA เป็นความสำเร็จประการหนึ่งในการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ด้วยการลดอัตราภาษีศุลกากรระหว่างประเทศสมาชิก ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางการค้าในกลุ่มสมาชิกอาเซียนเพิ่มขึ้นทุกปี นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 หรือ ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ความสำเร็จของเขตการค้าเสรีอาเซียน ทำให้ชาติสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ตระหนักถึงความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจมากขึ้น ดังนั้น แนวคิดในการสถาปนาความร่วมมือเป็นประชาคมอาเซียนจึงได้รับการนำเสนอในการประชุมสุดยอดอาเซียน ในปี พ.ศ. 2540 หรือ ค.ศ. 1997 จากนั้นในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 9 ณ เกาะบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2546 หรือ ค.ศ. 2003 ผู้นำ 10 ชาติอาเซียนมีมติร่วมกันเกี่ยวกับการดำเนินการตามแนวคิดในการสถาปนาประชาคมอาเซียน ด้วยการลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II) นับเป็นจุดกำเนิดของการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) มีการวางกรอบความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความก้าวหน้า และความมีเสถียรภาพแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมกัน มีแนวทางก้าวไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 ภายใต้คำขวัญว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) มีโครงสร้างประกอบด้วย 3 เสาหลัก หรือ 3 ประชาคมร่วมกัน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community : APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community : ASCC) และผู้นำทั้ง 10 ชาติ ได้ลงนามรับรองในการประชุม ณ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย ภายใต้ชื่อปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2552 หรือ ค.ศ. 2009 ว่าด้วยแผนงานจัดตั้งประชาคมอาเซียน ค.ศ. 2009-2015 เพื่อจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 ให้สำเร็จต่อไป (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2553 : 12)

โครงสร้างที่ประกอบด้วย 3 เสาหลัก หรือ 3 ประชาคมดังกล่าว แต่ละเสาหลัก มีจุดมุ่งหมายในด้านต่างๆ คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มุ่งให้ทุกประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีระบบการแก้ไขความขัดแย้งที่ดีระหว่างกันให้สิ้นสุดลงด้วยดี การเมืองมีเสถียรภาพ มีกรอบความร่วมมือกันเพื่อปกป้องภัยคุกคามที่จะมีผลต่อความมั่นคง ทั้งภัยคุกคามในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ การก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติ การขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง ความร่วมมือทางทหาร ความร่วมมือทางทะเล การป้องกันการเกิดข้อพิพาทเพื่อให้ทุกประเทศสมาชิกอยู่ร่วมกันโดยสันติ ปลอดภัยและมีความมั่นคงในภูมิภาคประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ อำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน ขจัดปัญหาอุปสรรคที่จะก่อให้เกิดความไม่คล่องตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน มีความเจริญมั่นคงสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นได้ ผลักดันให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ลดปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำภายในปี พ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020 ทำให้อาเซียนเป็นตลาดเดียว และเป็นฐานการผลิตที่จะช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ ลดช่องว่างของระดับการพัฒนาให้ทุกประเทศเข้าร่วมกระบวนการการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจได้ และส่งเสริมความร่วมมือด้านนโยบายการเงิน การตลาด เงินทุน การประกันภัยและภาษีอากร พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม พัฒนาคือความร่วมมือด้านกฎหมาย การเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยยกระดับการศึกษาและการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน

สำหรับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2552 : 18) มุ่งให้เกิดความเอื้ออาทรในภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือด้านการพัฒนาสังคม ยกกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากลำบากในถิ่นทุรกันดาร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มทางสังคมในแต่ละประเทศ พัฒนาการฝึกอบรม การศึกษาระดับพื้นฐานและระดับที่สูงขึ้น พัฒนาทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การสร้างงาน การคุ้มครองทางสังคม การจัดสวัสดิการที่ดี ส่งเสริมความร่วมมือด้านการสาธารณสุข การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการมีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิด และศิลปินในภูมิภาค พัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ผลจากการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 ที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2546 หรือ ค.ศ. 2003 ผู้นำชาติอาเซียนยังมีเจตนาพร้อมกันในการผลักดันให้เกิดการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่ลึกซึ้งมากกว่าการเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งแนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากการที่ นายโก๊ะ จ๊ก ตง นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ ในขณะนั้น ได้นำเสนอในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 8 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 หรือ ค.ศ. 2002 อันเป็นที่มาของการจัดตั้งเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ให้มีขึ้นในปี พ.ศ. 2558 หรือ ค.ศ. 2015 เป็นการบูรณาการทางเศรษฐกิจ ขั้นตอนที่ 3 ให้อาเซียนเป็นตลาดร่วม (Common Market) เพื่อสมาชิกทั้ง 10 ประเทศทำการตกลงร่วมกันในการขจัดอุปสรรคทางการค้า ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคทางด้านภาษีหรือประเภทสินค้า โดยการไม่เก็บภาษีศุลกากร ไม่มีการจำกัดโควตาสินค้าระหว่างกัน และตลาดร่วมยังสนับสนุนให้สินค้าและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ได้แก่ แรงงาน บริการ เงินทุน การลงทุน สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างกันได้อย่างเสรี (Free Flow of Economic Factors) ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2552 : 6)

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตร่วม (Single Market and Production Base) มีสาระสำคัญคือ (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2555 : 11) การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมือ ภายในปี พ.ศ. 2563 หรือ ค.ศ. 2020 เป็นการขยายกรอบความร่วมมือในเสาหลักด้านเศรษฐกิจ สร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน และบูรณาการเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกด้วยการปรับเปลี่ยนและประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค สามารถสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจได้กว้างขึ้นกว่าเดิม

จากความเป็นมาและหลักการดังกล่าว แม้ว่าการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม แต่การที่สมาชิกถึง 10 ประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกันในปัจจุบันพื้นฐานแต่เดิมต้องมาอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และองค์กรเดียวกัน อีกทั้งจุดมุ่งหมายที่มีทิศทางในการขับเคลื่อนโดยใช้เสาหลักทางเศรษฐกิจเพียงเสาเดียวเป็นตัวนำในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนา ทำให้เกิดความไม่ครอบคลุมและไม่สมดุลขึ้นได้ และจะส่งผลให้เกิดปัญหา อุปสรรคตามมาได้อีกเช่นกัน โดยเฉพาะผลกระทบต่อ

อีกสองเสาหลัก คือด้านการเมืองและความมั่นคง กับด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานของประชากรในแต่ละประเทศโดยตรงที่อาจถูกมองข้าม ไม่เห็นความสำคัญ หรือให้ความสำคัญเป็นอันดับรองลงไป รววกกับว่ามีความสำคัญน้อยกว่าด้านเศรษฐกิจ อาจทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและนำมาซึ่งปัญหาด้านอื่นตามมา จึงควรตระหนักและเรียนรู้สิ่งที่จะเป็นปัญหาและอุปสรรคไว้เพื่อการเตรียมการที่ดีต่อไปในอนาคต

ปัญหาและอุปสรรคบางประการ : พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ

แม้ว่าประเด็นเศรษฐกิจได้รับการพิจารณาจัดอันดับให้เป็นประเด็นหลักในการเป็นประชาคมอาเซียน ทำให้เกิดการตื่นตัวของการลงทุนทางด้านธุรกิจ การบริการ การท่องเที่ยว และการขยายตัวของตลาดการค้าเป็นอย่างมากในระยะเวลาประมาณ 4-5 ปี ที่ผ่านมา แต่ประเด็นนี้เป็นความเหมือนในความต่างของประเทศสมาชิกในภูมิภาคโดยตรง ดังที่ทราบกันดีว่าเศรษฐกิจของแต่ละประเทศทั้ง 10 ประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นอัตราค่าเงินในแต่ละสกุล ราคาสินค้าและบริการ ตลอดจนรายได้ประชาชาติของประชากรในแต่ละประเทศ การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในกิจการภายในของแต่ละประเทศ การเป็นหนี้สาธารณะ การส่งออกและนำเข้าสินค้าของแต่ละประเทศ ทั้งในด้านความต้องการเชิงปริมาณของสินค้า และประเภทของสินค้า ซึ่งสามารถพิจารณาประเด็นปัญหาได้ ดังนี้

1. ประเทศสมาชิก 9 ใน 10 ประเทศ ยกเว้นสาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นประเทศเกษตรกรรม มีการผลิตสินค้าทางการเกษตรชนิดเดียวกัน บางครั้งเกิดการแข่งขันกันเองในด้านการตลาด มีการแย่งตลาดการค้ากันเกิดขึ้นทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค สินค้าทางการเกษตรส่วนมากเป็นวัตถุดิบยังไม่ได้แปรรูป เมื่อมีผลผลิตจำนวนมากในบางปี ทำให้ราคาสินค้าตกต่ำ การกำหนดนโยบายประกันราคาสินค้าและผลผลิตทางการเกษตรระหว่างประเทศดำเนินการได้ยาก กระทบได้เพียงภายในของแต่ละประเทศเท่านั้น ทำให้แต่ละประเทศยังคงยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ของตนเป็นสำคัญ ปัญหานี้จะต้องมีการแบ่งการผลิตตามความถนัดของแต่ละประเทศ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน จึงจะเกิดการรวมกลุ่มตามประเภทสินค้าได้ (สุวิทย์ มังคละ, 2553 : สัมภาษณ์) หากแต่ละประเทศมุ่งผลิตของตนเองโดยไม่มีการกำหนดมาตรฐานหรือร่วมกันวางแผนจะเกิดปัญหาในการรวมกลุ่มและเกิดการแข่งขันกันเองต่อไป

2. นอกจากสินค้าทางการเกษตรแล้ว สินค้าอุตสาหกรรมของประเทศสมาชิกยังเป็นอุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน เนื่องจากแต่ละประเทศมุ่งพัฒนาให้มีความทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตก การเปลี่ยนถ่ายจากความเป็นเกษตรกรรมไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม จึงมีการวางแผนพัฒนาการผลิตสินค้าไปในทิศทางเดียวกัน นำเข้าเทคโนโลยีทางการผลิตจากต่างประเทศในประเภทเดียวกันเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นอาหารกระป๋อง อาหารแปรรูป เสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันทุกประเภทเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ย่อมเกิดการแย่งชิงการตลาดกัน ประเทศแต่ละประเทศมีการอ้างอิงว่าสินค้าจากประเทศสมาชิกบางประเทศด้วยตัวเองไม่มีคุณภาพ หรือมีคุณภาพต่ำกว่าของตน ทำให้การค้าระหว่างกันประสบปัญหา (บุญชัย ใจเย็น, 2555 : 37) ปัญหานี้ต้องแก้ด้วยการแบ่งงานกันทำ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและยอมรับในคุณภาพของกันและกันมากขึ้น จำกัดหรือลดการพึ่งพานำเข้าสินค้าจากประเทศอุตสาหกรรมนอกกลุ่มภูมิภาคและหาวิธีการร่วมกันพัฒนาคุณภาพสินค้าภายในกลุ่มกันเองให้มากขึ้น เพื่อเป็นฐานการแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศภายนอกภูมิภาคต่อไป

3. ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศพยายามพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศของตนเพื่อทดแทนการนำเข้าจากประเทศทางตะวันตก ทำให้แต่ละประเทศมีการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองอุตสาหกรรมในประเทศของตน มีการกำหนดกำแพงภาษีหรือโควต้าภายในประเทศ ซึ่งขัดกับหลักการในการรวมกลุ่มและการเปิดตลาดเสรีที่สมาชิกต้องยกเลิกตามข้อตกลงใน AFTA ทำให้เกิดตลาดมืดหรือการลักลอบขนส่ง จำหน่ายสินค้ากันอย่างไม่ถูกต้องตามแนวชายแดนรอยต่อระหว่างประเทศ ทำให้เกิดปัญหากระทบด้านการเมืองและสังคมขึ้น (วุฒิกเกียรติ ศรีทอง, 2553 : สัมภาษณ์)

4. ประเทศสมาชิกยังคงยึดถือปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของตนเป็นหลัก เนื่องจากระบบเศรษฐกิจ อัตราค่าเงินของแต่ละประเทศไม่เท่ากันและมีความแตกต่างกันมากในการแลกเปลี่ยนเงินแต่ละสกุล ยังไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะใช้สกุลเงินใดหรือมาตรการใดเป็นหลักการที่เป็นกลางและเป็นธรรมกับทุกประเทศ ดังนั้นการใช้อัตราเงินดอลลาร์ของสหรัฐอเมริกาเป็นสกุลเงินในการดำเนินทางธุรกิจหรือบริการ (ทิพย์วรรณ ศุภมิตรกิจจา, 2556 : สัมภาษณ์) จึงสร้างปัญหาความไม่เสมอภาคและโอกาสในการได้เปรียบเสียเปรียบกันสูงขึ้น เมื่อต้องแลกเป็นสกุลเงินท้องถิ่นของแต่ละประเทศ

5. ประเทศสมาชิกหลายประเทศยังมีรายได้หลักจากการเก็บภาษีศุลกากรสินค้าขาเข้าและสินค้าขาออก ซึ่งตามข้อตกลงให้มีการยกเลิกการเก็บภาษีระหว่างกันหรือเก็บภาษีให้น้อยลง แต่ประเทศสมาชิกบางประเทศไม่สามารถสละรายได้ในส่วนนี้ลงไป เพราะเป็นรายได้ที่ต้องนำไปพัฒนาประเทศและดำเนินกิจการภายในของตน แม้ว่าจะกระทำได้บางส่วนตามกฎหมายของประชาคม แต่หลายประเทศได้หาวิธีการอื่นมาทดแทนรายได้จากภาษีที่เสียไป (ถนอมศักดิ์ จิรายุสวัสดิ์, 2555 : 44) เช่น การจำหน่ายสินค้าและบริการในราคาสูงชันกว่าปกติสำหรับคนต่างชาติ ซึ่งผลดังกล่าวกระทบต่อการท่องเที่ยวดังที่ประสพกันในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องจ่ายแพงกว่าคนพื้นเมือง

6. ประเทศสมาชิกหลายประเทศยังไม่สามารถเปิดเสรีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในส่วนของภาคบริการทางการเงิน เห็นได้ชัดถึงความพร้อมของระบบการเงินการธนาคารยังไม่มีมาตรฐานและเป็นระบบสากล อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราในสกุลของบางประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอย่างต่อเนื่องไม่คงที่ แม้การแลกเปลี่ยนภายในประเทศยังประสบปัญหาอัตราค่าเงินซึ่งไม่เท่ากันในแต่ละเมืองหรือแต่ละชุมชน เช่น เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เวียดนาม อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนกันเองในตลาดมืดหรือนอกระบบของสถาบันการเงินที่ยากแก่การควบคุมดูแล แต่บางประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน มีระบบที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในสากลและอัตราการเติบโตสูงชันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดช่องว่างและระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันมากหากจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ปัญหาและอุปสรรคบางประการ : พื้นฐานด้านการเมืองการปกครอง

ประเด็นการเมืองการปกครองเป็นหนึ่งในเสาหลักการเข้าเป็นประชาคมอาเซียน หากพิจารณาตามลำดับประเด็นนี้เป็นข้อแรกของโครงสร้างใน 3 ข้อ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประเทศในภูมิภาคดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาภายในภูมิภาคด้วยสันติวิธีและยึดมั่นในหลักของความมั่นคงแห่งภูมิภาคร่วมกัน กฎบัตรอาเซียนได้กำหนดไว้ชัดเจนถึงหลักการประชาธิปไตย ให้ประเทศสมาชิกยึดมั่นต่อรัฐบาลที่มาจากวิถีทางรัฐธรรมนูญ ทำให้ประชาคมมีความมั่นคงช่วยยกระดับความร่วมมือกัน ส่งเสริมประชาธิปไตยของแต่ละประเทศ อันมีผลต่อความสงบเรียบร้อยทางการเมืองในภูมิภาคด้วย แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าระบบการปกครอง

ประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ มีรูปแบบการเมืองที่หลากหลาย อาทิ (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555 : 55)

1. แบบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภามี 4 ประเทศ คือ ไทย กัมพูชา มาเลเซีย และสิงคโปร์ ซึ่งยังมีความแตกต่างในรูปแบบ ได้แก่ แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยการสืบสันตติวงศ์ในรูปแบบรัฐเดี่ยว (Unitary State) คือ ไทย กัมพูชา แบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์สืบสันตติวงศ์ภายในรัฐ แต่ละรัฐในรูปแบบสหพันธรัฐ (Federal State) มีวาระหมุนเวียนดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศคราวละ 5 ปี คือ มาเลเซีย และแบบประชาธิปไตยในรูปแบบสาธารณรัฐ (Republic State) โดยไม่มีสถาบันกษัตริย์ คือ สิงคโปร์

2. แบบประชาธิปไตยในระบบประธานาธิบดี มี 2 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

3. แบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ บริหารประเทศโดยพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว มี 2 ประเทศ คือ ลาว และเวียดนาม

4. แบบเผด็จการทหาร มี 1 ประเทศ คือ เมียนมาร์

5. แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มี 1 ประเทศ คือ บรูไน

รูปแบบที่แตกต่างอาจพิจารณาในแง่มุมมองของความหลากหลายอันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศได้ประการหนึ่ง แต่อีกนัยหนึ่ง ความแตกต่างอาจสร้างความแตกแยก ความไม่สงบภายในประเทศและลุกลามไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้ บางประเทศประสบปัญหาในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยทำให้นานาประเทศและอารยประเทศไม่ยอมรับ ระวังความช่วยเหลือหรือดำเนินมาตรการคว่ำบาตรทางการค้า จำกัดสิทธิ งดการติดต่อร่วมมือเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งดำเนินนโยบายปิดประเทศ พัฒนาดตนเองอย่างโดดเดี่ยวตามรูปแบบของตน บางประเทศประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองถึงขั้นก่อการจลาจล ประท้วง ก่อความไม่สงบหลายครั้ง บางประเทศประสบปัญหาการเลือกตั้งที่ไม่สุจริต สร้างความไม่พอใจและไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง นำมาซึ่งความวุ่นวายภายในประเทศหลายครั้ง และบางประเทศประสบปัญหาการผูกขาดอำนาจทางการเมือง การบริหารประเทศจำกัดอยู่เพียงบางกลุ่มหรือเพียงกลุ่มผู้นำกลุ่มเดียว ทำให้ประสบปัญหาการบริหารที่ไม่เป็นธรรมและไม่เสมอภาคอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ประชาชนขาดการเรียนรู้และขาดความเข้าใจในวิถีทางการเมืองที่ถูกต้องอย่างแท้จริง

ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ แม้เป็นเรื่องภายในของแต่ละประเทศ แต่เมื่อรวมกันเป็นหนึ่งประชาคม ย่อมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์โดยรวมของภูมิภาค ก่อให้เกิดความไม่น่าเชื่อถือ ไม่ไว้วางใจและไม่แน่ใจในเสถียรภาพ นำมาซึ่งความไม่แน่นอน ไม่มั่นคง ไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุน การทำธุรกิจการค้าท่องเที่ยว การเดินทาง การค้าระหว่างประเทศได้ในภาพรวม รวมไปถึงการพัฒนาการเมืองภายในประเทศของบางประเทศให้มีความมั่นคงและเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ยังต้องใช้เวลาไม่เท่ากันในแต่ละประเทศ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งเป็นสมาคมอาเซียน ตั้งแต่เริ่มปี พ.ศ. 2510 หรือ ค.ศ. 1967 ด้วยสมาชิก 5 ประเทศ คือ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ จากนั้นจึงมีสมาชิกอีก 5 ประเทศ มาเข้าร่วมในระยะเวลาที่ต่างกัน คือ บรูไน (พ.ศ. 2527 หรือ ค.ศ. 1984) เวียดนาม (พ.ศ. 2538 หรือ ค.ศ. 1995) ลาว และเมียนมาร์ (พ.ศ. 2540 หรือ ค.ศ. 1997) และ กัมพูชาเป็นประเทศสุดท้าย (พ.ศ. 2542 หรือ ค.ศ. 1999) รวม 10 ประเทศ ใช้เวลานานกว่า 30 ปี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมาจากสถานการณ์การเมืองภายในประเทศนั้น ด้วยเป็นสำคัญ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมได้อย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนยังคงมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศกันอยู่ โดยเฉพาะปัญหาพรมแดนทั้งทางบกและทางทะเล ที่ทำให้เกิดกรณีพิพาทกันขึ้นนับจากอดีตถึงปัจจุบัน ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนทางบก ได้แก่ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540 : 16-18) พรมแดนไทยกับเมียนมาร์ ไทยกับลาว ไทยกับกัมพูชา ลาวกับเมียนมาร์ ลาวกับกัมพูชา ลาวกับเวียดนาม เวียดนามกับกัมพูชา ไทยกับมาเลเซีย และบริเวณชายแดนบรูไนกับมาเลเซียบนเกาะกาลิมันตัน ด้วย ข้อพิพาททางทะเล ได้แก่ ดินแดนไหล่ทวีปในทะเลจีนใต้ระหว่างอินโดนีเซียกับมาเลเซีย บริเวณช่องแคบมะละกากับทะเลอันดามันระหว่างไทยกับมาเลเซีย มาเลเซียกับอินโดนีเซีย และอินโดนีเซียกับสิงคโปร์ ไทยกับเมียนมาร์ ในทะเลอันดามัน เวียดนามกับกัมพูชาในทะเลจีนใต้ และหมู่เกาะฟูกิว (Phu Quoc Island) มาเลเซียกับเวียดนาม มีเขตทับซ้อนไหล่ทวีปในทะเลจีนใต้ ไทยกับเวียดนาม บริเวณไหล่ทวีปในทะเลจีนใต้ จุดเชื่อมต่อกับอ่าวไทย ไทยกับกัมพูชา มีพื้นที่ทับซ้อนในทะเลอ่าวไทย มาเลเซียกับฟิลิปปินส์ มีกรณีพิพาทในทะเลชูลู และอินโดนีเซียกับฟิลิปปินส์ มีกรณีพิพาทเรื่องหมู่เกาะสแปรต (Spratly Archipelago) ซึ่งบางส่วนของหมู่เกาะนี้ บรูไน มาเลเซีย และเวียดนาม ได้อ้างสิทธิ์ด้วย

บรูไนกับมาเลเซียมีกรณีพิพาทเขตแดนทางทะเลจีนใต้ อินโดนีเซียกับฟิลิปปินส์ ยังมีเขตแดนทางทะเลที่ทับซ้อน มิได้ปักปันเขตให้ชัดเจนอีกหลายแห่ง อินโดนีเซียกับเวียดนามยังมีเขตไหล่ทวีปที่ทับซ้อนกันในทะเลจีนใต้ และบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง มีกรณีพิพาทของดินแดนระหว่างเมียนมาร์กับลาว ไทยกับลาว กัมพูชากับลาว และ กัมพูชากับเวียดนาม อีกทั้งบางพื้นที่เป็นรอยต่อของสามประเทศ ทำให้มีปัญหากระทบกันระหว่างแนวพรมแดนอีกหลายแห่ง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2554 : 44-48) เช่น บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ระหว่างเมียนมาร์ ไทย และลาว ดินแดนตอนใต้ของปากแม่น้ำโขง ระหว่างลาว กัมพูชา และเวียดนาม ช่องแคบมะละกาและหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ระหว่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ หมู่เกาะในทะเลจีนใต้และพรมแดนทางทะเลที่ทับซ้อนระหว่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ รวมถึงหมู่เกาะและพรมแดนทางทะเลในทะเลจีนใต้ ที่เหลื่อมทับกันระหว่างเวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย เป็นต้น

แม้ว่าปัญหาพรมแดนทั้งทางบกและทางทะเล อาจได้รับการคลี่คลาย ตกลงกันได้ด้วยดีเมื่อมีการรวมตัวเข้าเป็นประชาคมอาเซียน อันเป็นความหวังที่ต้องการขจัดความขัดแย้งและได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของประชาคมเดียวกัน (อักรพงษ์ คำคุณ, 2546 : 17) แต่พรมแดนทั้งทางบกและทางทะเลมีเรื่องเศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางการคมนาคม เข้ามาเป็นผลประโยชน์แห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับประเทศที่ได้รับด้วยโดยตรง ดังนั้นการตกลงกันอาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวังอย่างที่เข้าใจ เพราะทุกประเทศย่อมไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติของตนและไม่ยอมอยู่ในฝ่ายที่เสียเปรียบอย่างแน่นอน จึงทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคได้อีกเช่นกัน

ปัญหาและอุปสรรคบางประการ : พื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรม

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวได้ว่า เป็นดินแดนพหุสังคม พหุวัฒนธรรม (Plural Society, Plural Culture) ประกอบด้วยประชากรหลายศาสนา หลายเชื้อชาติ หลายภาษา สามารถแบ่งกลุ่มประเทศตามศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือในแต่ละประเทศได้ 3 กลุ่ม คือ ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ได้แก่ ไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา เวียดนาม และสิงคโปร์ ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือ

ศาสนาคริสต์ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ในแต่ละประเทศยังประกอบด้วยชนเผ่าอีกหลายเชื้อชาติ เช่น เมียนมาร์ มีไม่ต่ำกว่า 70 ชนเผ่า ในจำนวนนี้มีชนเผ่าที่เป็นเชื้อชาติหลัก ได้แก่ เมียนมาร์ มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ จีน คะฉิ่น คยา อันมีบทบาทในทางการเมือง และการปกครองประเทศด้วย ในประเทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา ยังประกอบด้วยกลุ่มชนเผ่าต่างๆ อีก ไม่ต่ำกว่า 50 ชนเผ่า ในมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น ชาวจีน ชาวอินเดีย ชาวสิงหล ชาวทมิฬ และชนพื้นเมือง อีกทั้งแต่ละชนเผ่ายังมีภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันเป็นอันมาก

ความหลากหลายดังกล่าว อาจพิจารณาได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของภูมิภาคมีประโยชน์ในเชิงวิชาการ เพื่อศึกษาความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ได้เป็นอย่างดี หรือจะพิจารณาในเชิงธุรกิจ เพื่อเป็นจุดสนใจด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นอันมาก แต่ท่ามกลางความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาตินำมาซึ่งปัญหาการเมือง ความขัดแย้ง ภัยคุกคามต่อความสงบเรียบร้อย และการบริหารจัดการภายในประเทศเป็นอย่างมาก บางประเทศมีกฎหมายกีดกันเชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม ตามมาด้วยความแตกแยกเกี่ยวกับปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ถูกจำกัดสิทธิและโอกาสทางสังคม ได้รับความเสียเปรียบและความไม่เสมอภาคในการได้รับสวัสดิการ สิทธิประโยชน์ อันพึงได้จากรัฐบาลซึ่งเป็นผู้บริหารดำเนินการปกครองประเทศ ตัวอย่างเช่นเมียนมาร์ ที่มีแนวคิดในการจัดตั้งสภาชนเผ่า เพื่อให้มีตัวแทนของแต่ละชาติพันธุ์มีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ แม้กระทั่งในมาเลเซีย ได้มีการออกกฎหมายให้ผู้มีสิทธิ์ได้รับเลือกเป็นผู้บริหารประเทศจะต้องมีเชื้อสายมาเลย์ในสัดส่วนที่มากกว่าเชื้อชาติอื่น กำหนดให้ชาวมาเลย์เป็นภูมิบุตร (Bumiputra) อันหมายถึงบุตรของเจ้าของประเทศ หรือบุตรของแผ่นดิน (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555 : 67) ดังนั้น เชื้อชาติอื่นในมาเลเซีย ได้แก่ จีน อินเดีย ทมิฬ อินเดีย ฯลฯ จึงถูกจัดให้เป็นประชาชนชั้นรองสร้างความไม่พอใจและความขัดแย้งในการบริหารประเทศอีกเช่นกัน

นอกจากนี้ความแตกต่างด้านภาษา ยังมีความหลากหลายที่เป็นเอกลักษณ์ แต่เป็นปัญหาอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารได้ แม้วังยังไม่มีกำหนดให้ชัดเจนว่าจะใช้ภาษาใดเป็นภาษากลางในการติดต่อระหว่างกัน แต่ที่ปฏิบัติกันอย่างแน่นอนอยู่แล้ว คือการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการสื่อสารระหว่างประเทศต่างๆ

ภาษาจีนเป็นภาษาที่ใช้กันรองลงมา โดยเฉพาะในกลุ่มนักธุรกิจเชื้อสายจีน (ธีรวัฒน์ ภูมิจิตร, 2555 : สัมภาษณ์) ในความหลากหลายดังกล่าวยังมีความน่าสนใจ อาทิ ไทยกับลาวสามารถเจรจาสื่อสารกันได้ด้วยภาษาของตน เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันมาก ไม่ต้องใช้ภาษาอื่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน สื่อสารกันได้ด้วยภาษาบาฮาซา ซึ่งคล้ายคลึงกัน ประชาชนตามแนวชายแดนของแต่ละประเทศ (สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2556 : 58-60) เช่น ไทยกับเมียนมาร์ ไทยกับกัมพูชา ไทยกับมาเลเซีย สามารถสื่อสารกันได้ด้วยภาษาแม่และภาษาเพื่อนบ้านคู่กันไปเป็นลักษณะทวิภาษา (Bilingual People) และบางคนได้รับสองสัญชาติ (Binationality People) มีภูมิลำเนาอยู่ในสองประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน มีประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และฟิลิปปินส์ ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ จึงมีความคล่องแคล่วด้านทักษะการใช้ภาษาอังกฤษมากกว่าชาติอื่นที่ใช้ภาษาประจำชาติ แต่การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ทุกชาติมีการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษกันมากขึ้นเพื่อใช้เป็นภาษาที่ติดต่อสื่อสารกันโดยตรง นอกจากภาษาอังกฤษแล้ว หลายประเทศมีการเตรียมศึกษาภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้น เช่น ไทยมีการศึกษาภาษาเมียนมาร์ ลาว เขมร เวียดนามเพิ่มขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการสื่อสาร การท่องเที่ยว ธุรกิจ และเพื่อการศึกษาในเชิงวิชาการสำหรับค้นคว้า วิจัยงานด้านประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ สังคมและการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านให้หลากหลายแง่มุมทั้งกว้างและลึกต่อไป อันเป็นนิมิตที่ดีของวงวิชาการในอนาคต วงการธุรกิจ การท่องเที่ยวและการลงทุน มีการศึกษาภาษาบาฮาซา (Bahasa) กันมาก เพราะสามารถใช้ได้ถึง 3 ประเทศ คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน (ธีรวัฒน์ ภูมิจิตร, 2555 : สัมภาษณ์) มีประชากรรวมกันมากกว่าครึ่งของประชากรทั้งหมดในประชาคม นับว่าเป็นประโยชน์มากเช่นกัน

สำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ควรเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น ทั้งภาษาและวัฒนธรรมในด้านต่างๆ เพื่อความเข้าใจที่ต่อกัน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ประชากรส่วนมากของประเทศนับถือศาสนาอิสลาม มีจำนวนมากประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรอาเซียนทั้งหมด ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับชาวมุสลิมจึงจำเป็นสำหรับประเทศที่จะติดต่อด้วย อาทิ การไม่รับประทานเนื้อสุกร (หมู) การประกอบพิธีฮัจจ์ในเดือนรอมฎอนตามหลักศาสนา หรือการทำพิธีละหมาดในทุกบ่ายวันศุกร์ ฉะนั้นการมี

ร้านอาหารฮาลาล หรือการเตรียมสถานที่สำหรับประกอบศาสนกิจ และการงดกิจกรรมอื่นเพื่อให้สมาชิกได้ทำพิธีกรรมตามหลักศาสนาเวลาบ่ายวันศุกร์จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น และสำหรับสมาชิกชาวคริสเตียนจะต้องมีการประกอบพิธีทางศาสนาในวันอาทิตย์ช่วงเช้าที่ศาสนสถาน การปฏิบัติกิจกรรมอื่นในช่วงเวลาดังกล่าวอาจต้องงดเว้นให้สำหรับสมาชิกกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน การเรียนรู้ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันและอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความหลากหลายที่ไม่ทำให้เกิดความแปลกแยกตามมา

ปัญหาและอุปสรรคบางประการ : พื้นฐานทางด้านภูมิศาสตร์

ประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 10 องศาใต้ ถึง 30 องศาเหนือ มีความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ เวลา ซึ่งจะมีผลต่อการเดินทาง การติดต่อสื่อสาร การใช้เวลา ความสะดวก ระยะทางไกลใกล้ และภูมิอากาศ ที่จะทำให้เกิดปัญหาหรือในทางตรงข้าม อาจเป็นโอกาสให้ประเทศสมาชิกใช้ประโยชน์แตกต่างกันไป

ลักษณะโดยรวมด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ มีประเทศสมาชิก 6 ประเทศที่ตั้งอยู่บนภาคพื้นทวีปหรือคาบสมุทรอินโดจีน ได้แก่ เมียนมาร์ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซีย สำหรับอีก 4 ประเทศ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน เป็นเกาะแยกออกจากภาคพื้นดิน ประเทศที่ตั้งบนภาคพื้นทวีปมีพรมแดนติดต่อกันทำให้สะดวกในด้านการเดินทางทางบก ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การขนส่งสินค้าและการติดต่อสื่อสารได้เป็นอันมาก แต่ประสบปัญหาการมีพรมแดนเหลื่อมทับซ้อนกันในหลายประเทศ อันเป็นที่มาของความขัดแย้งและปัญหาการปักปันเขตแดนระหว่างกัน สำหรับประเทศที่เป็นเกาะและหมู่เกาะห่างไกลออกไปจากคาบสมุทร ทำให้เกิดปัญหาด้านการเดินทาง เพราะต้องใช้การคมนาคมทางอากาศและทางน้ำสำหรับขนส่งสินค้า ซึ่งใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าทางบก บางครั้งประสบปัญหาสภาวะอากาศแปรปรวนและบางฤดูกาลมีพายุพาดผ่านเนื่องจากที่ตั้งอยู่ในเขตเส้นทางของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จึงประสบปัญหามรสุมคลื่นลมแรงทุกปี นอกจากนี้ประเทศที่เป็นหมู่เกาะยังมีปัญหาเรื่องอาณาเขตทางทะเลที่มีน่านน้ำชายฝั่ง อันเป็นทะเลอาณาเขตของแต่ละประเทศที่ทับซ้อนกันอีกหลายประเทศ ทำให้ประสบปัญหาที่ยังไม่อาจตกลงกันได้อีกหลายพื้นที่ ปัญหานี้

มีความหวังเมื่อรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนแล้วจะพบทางออกที่ตกลงกันได้ด้วยดีต่อไป

ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนมีความแตกต่างกันในด้านเวลาที่ไม่ตรงกัน แม้ว่าจะต่างกันไม่มาก แต่ในวงการธุรกิจ การติดต่อสื่อสารและการเดินทางมีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามประเทศที่ติดต่อกัน (สุกัญญา มกราวุธ, 2552 : 50-51) อาทิ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย เฉพาะที่เกาะสุมาตรา และเกาะชวา มีเวลาตรงกัน เมียนมาร์มีเวลาช้ากว่าไทย 30 นาที มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน ฟิลิปปินส์ เกาะบอร์เนียว และเกาะบาหลีของอินโดนีเซีย มีเวลาเร็วกว่าประเทศไทย 1 ชั่วโมง สำหรับหมู่เกาะโมลุกกะ (Moluccas) เกาะปาปัว บริเวณเกาะอีเรียนจายา (Papua and Irianjaya) ของอินโดนีเซีย เร็วกว่าประเทศไทย 2 ชั่วโมง ดังนั้นเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเดียวมีเวลาต่างกันภายในประเทศ 3 ชั่วโมงตามที่ตั้งแต่ละเกาะที่ห่างไกลกัน

ด้านภูมิอากาศ แม้ว่าโดยรวมทุกประเทศตั้งอยู่ในเขตลมมรสุม ได้รับอิทธิพลจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรอินเดีย อากาศโดยทั่วไปมีลักษณะร้อนชื้น โดยปกติแบ่งได้ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูหนาว และฤดูฝน แต่ละฤดูไม่มีความแตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะประเทศที่เป็นเกาะและหมู่เกาะ ได้แก่ สิงคโปร์ บรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และประเทศที่ตั้งอยู่บนภาคพื้นทวีปทางตอนใต้ที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล ได้แก่ ไทยภาคใต้ มาเลเซีย กัมพูชา และเวียดนามตอนใต้ โดยรวมมีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกในฤดูฝน เป็นเส้นทางผ่านของลมมรสุมและพายุในทะเลจีนใต้ มักได้รับผลกระทบจากพายุพัดผ่าน ฝนฟ้าคะนอง ประสบอุทกภัยเป็นประจำ ลักษณะอากาศกล่าวได้ว่าเสมือนมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน กับฤดูฝน เพราะในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวเย็นมาก บางปีมีฝนตก อุณหภูมิโดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน ยกเว้นบนที่สูง เช่น ยอดเขาที่มีความสูงเกิน 1,000 เมตร ขึ้นไป ที่มีอากาศหนาวเย็นกว่าพื้นที่ราบ แต่สำหรับประเทศในภาคพื้นทวีป เช่น เมียนมาร์ ไทย เวียดนาม โดยเฉพาะทางเหนือ และลาว มีอากาศร้อนสลับแล้ง และมีความแตกต่างของฤดูกาลมากกว่าประเทศที่เป็นเกาะ โดยเฉพาะในฤดูหนาวมีอากาศหนาวถึงหนาวจัด บริเวณบนภูเขาสูงมักเกิดน้ำค้างแข็งขึ้นตามยอดดอยของไทย ทางตอนเหนือของเมียนมาร์ และเวียดนาม มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำกว่าจุดเยือกแข็ง มีหิมะปกคลุมยอดเขาในรัฐคะฉิ่น (Kachin) ของเมียนมาร์ โดยเฉพาะที่เมืองปูเตา (Putao) มียอดเขาข่ากาโบราซี (Hhakaborazi) สูงถึง 5,881 เมตร และยอด

เขาแกมลังราซี (Gamlangrazi) สูง 5,871 เมตร อันเป็นแนวเทือกเขาเดียวกับเทือกเขาทิมัลย์ และเมืองซาปา (Sapa) เมืองลาวไก (Lao Cai) ของเวียดนาม แม่น้ำในเมืองหลวง คือ ฮานอย บางปีมีหิมะตก อุณหภูมิต่ำกว่า 0 องศา ทางตอนเหนือของเวียดนามได้แบ่งภูมิอากาศออกเป็น 4 ฤดู เหมือนประเทศในเขตหนาว คือ มีฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วง และฤดูหนาว แม้มันชัดเจนตรงตามภูมิอากาศของประเทศในเขตหนาว แต่มีความคล้ายคลึง เช่น ช่วงต่อระหว่างฤดูจะมีใบไม้เปลี่ยนสี ใบไม้ผลิ มีฝนตก และใบไม้ร่วงมีอากาศเริ่มหนาวเย็นขึ้น มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 1 เดือน ก่อนเปลี่ยนผ่านฤดูร้อนหรือฤดูหนาวในแต่ละปี

ลักษณะที่แตกต่างทางภูมิศาสตร์อีกบางประการของภูมิภาคอาเซียน คือ ประเทศหมู่เกาะ เช่น ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ยังเป็นที่ตั้งของแนวแผ่นดินไหวและเกาะหลายเกาะยังมีภูเขาไฟที่ยังไม่ดับ ได้แก่ เกาะลูซอนและเกาะมินดาเนาของฟิลิปปินส์ เกาะสุมาตรา เกาะชวา เกาะบาหลี ของอินโดนีเซีย ทำให้ประสบปัญหาแผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นประจำ อีกทั้งยังประสบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติจากเปลือกโลกได้ทะเลเคลื่อนตัว หรือแผ่นดินไหวในมหาสมุทร ทำให้เกิดคลื่นขนาดใหญ่ คือ สึนามิ (Tsunami) เข้าพัดถล่มชายฝั่งที่ได้รับอิทธิพลเพราะอยู่ในแนวทางการเคลื่อนตัว เช่น เมียนมาร์ตอนใต้ ไทยตอนใต้ มาเลเซียฝั่งตะวันตก เกาะสุมาตรา เกาะชวา ของอินโดนีเซีย นับเป็นภัยธรรมชาติที่ทำให้ประเทศสมาชิกต้องประสบปัญหาความเดือดร้อนในหลายประเทศ

แม้ว่าประเทศทุกประเทศมีอาณาเขตติดทะเล ได้รับอิทธิพลจากลมทะเลอย่างทั่วถึง ยกเว้นลาวเพียงประเทศเดียวที่ไม่มีพรมแดนติดทะเล แต่มีระยะทางไม่ห่างไกลจากทะเลจินใต้ ตามแนวพรมแดนของเวียดนามมากนัก คือ ประมาณ 300 กิโลเมตร จากลาวตอนใต้ในแขวงสะหวันนะเขตไปทางตะวันออกสุดที่เมืองเว้ (Hue) และเมืองดานัง (Danang) ของเวียดนาม ทำให้ได้รับลมทะเลเช่นกันทุกประเทศในภูมิภาคจึงไม่มีลักษณะเป็นทะเลทราย แต่มีลักษณะกึ่งทะเลทรายอากาศร้อนแห้งสลับแล้ง ในเขตเมืองมูยเน่ (Muine) เวียดนามตอนใต้ เป็นที่ราบสูงมีเทือกเขาทอดยาวบังทางลมทะเล ทำให้บริเวณด้านหลังเป็นที่อับลม มีความชื้นน้อยกว่าส่วนอื่น พื้นที่แนวกว้างเกิดจากการกระทำของพายุพัดทรายมารวมไว้ ทำให้มีลักษณะเป็นเนินทรายกว้างใหญ่ มีทรายสีแดงและสีขาวเป็นแนวยาว คล้ายดินแดนทะเลทรายอันเป็นลักษณะเด่นของเวียดนามอีกแห่งหนึ่ง และอินโดนีเซีย ประกอบด้วยหมู่เกาะและเกาะอีกนับ 1,000 เกาะ มีเส้นศูนย์สูตรผ่านกลาง ทำให้มีอากาศ

ร้อนชื้น ฝนตกชุกในหลายพื้นที่ บางเกาะยังมีลักษณะเป็นป่าดิบ มีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่และยังมีวิถีชีวิตแบบชนเผ่าดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน เช่น ในเกาะสุลาเวสี (Sulawesi) และหมู่เกาะอีเรียนจายา (Irianjaya) เป็นต้น

ความหลากหลายทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว อาจเป็นจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้ในแต่ละฤดูกาล ขณะเดียวกันเป็นแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติทางการศึกษา วัฒนธรรม และธุรกิจการบริการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากประเทศในกลุ่มสมาชิกได้มีข้อตกลงกันเรื่องการผ่านแดนโดยไม่ต้องใช้วีซ่า ทำให้การเดินทางติดต่อระหว่างกันสะดวกมากขึ้น การเรียนรู้ระหว่างกันจึงรวดเร็วและกว้างไกลได้มากขึ้นด้วยตามมา แต่เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของการเติบโตทางเทคโนโลยี การคมนาคม การสื่อสาร ตลอดจนข้อกำหนดทางกฎหมายและระเบียบแบบแผนการปฏิบัติของแต่ละประเทศ จึงทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการรับข่าวสารและติดต่อกันแม้ระยะทางไม่ห่างไกลกัน

บทสรุป : ความเหมือนที่ต่าง และความต่างที่เหมือน

แม้ว่าประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียน 10 ประเทศจะมีความเหมือนกันหลายประเทศด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ ลักษณะทางประชากร เชื้อชาติ สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่มีมาร่วมกันยาวนาน แต่การรับรู้ผ่านระบบการศึกษา การติดต่อสื่อสารและระดับความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ แต่ละประเทศยังมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่แตกต่างกันไป ซึ่งการรับรู้ผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศเป็นเสมือนดาบสองคมที่มีมุมมองต่างกันและสอดแทรกด้วยคติชาตินิยมควบคู่มา ทำให้มีทัศนคติต่อประเทศเพื่อนบ้านที่แตกต่างไป จนกระทั่งเกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ทำให้บางประเทศต้องปิดประเทศไปยาวนาน ไม่ได้ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันต้องถอยห่างออกไปและก่อให้เกิดความเข้าใจผิดเพราะลัทธิการปกครองที่แตกต่างกัน ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ของประเทศแต่ละประเทศจึงผิดพลาดไปด้วยตามมา ดังนั้นหากมีความรู้ในข้อมูลที่มีความแตกต่างกันเพื่อเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ทำความเข้าใจและเข้าถึงความแตกต่างที่มีอยู่โดยธรรมชาติของมนุษย์และสภาพของดินแดน ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์ในการรวมตัวกันเพื่อก้าวต่อไปข้างหน้าด้วยกันอย่างมีจุดหมายเดียวกัน สร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เปลี่ยนความคิดในเรื่องความแตกต่างให้

เป็นความหลากหลายทางอัตลักษณ์ที่ยอมรับได้และไม่เป็นปัญหาอุปสรรคในการที่จะพัฒนาร่วมกัน ก้าวไปพร้อมกันต่อไปในอนาคต นั่นคือ ความเป็นอาเซียน ที่มีจิตวิญญาณของอาเซียน (Spirit of ASEAN) ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงและความหลากหลายต่าง ๆ นั้นเป็นเสมือนต้นทุน (Asset) ในการสร้างจุดขายให้ประชาคมมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของประชาคมอย่างสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. 2552. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพาณิชย์.
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2550. **แนะนำใหู้จักอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- _____. 2551. **แผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- _____. 2552. **ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- _____. 2553. **การรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- _____. 2553. **กฎบัตรอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. 2555. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. **โครงการสำรวจแนวพรมแดนไทย-เมียนมาร์-ลาว-กัมพูชา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. 2543. **ท่องตะเข็บแดนสยาม: การสำรวจแนวพรมแดนไทย-เมียนมาร์-ลาว-กัมพูชา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองเทศ. 2553. **รัฐชาติ-พรมแดน: ความขัดแย้งและข้อยุติบนเส้นทางสันติภาพอาเซียน**. สมุทรปราการ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. 2554. **การเขตแดนของเรา: เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- ถนนอมคัดต์ จิรายุสวัสดิ์. 2555. **AEC: Thailand.** กรุงเทพมหานคร : ประชาชนสำนักพิมพ์.
- ทวีเกียรติ เจนประจักษ์. 2540. **ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทิพย์วรรณ ศุภมิตรกิจจา. **อัครราชทูตที่ปรึกษา ณ กรุงเวียงจันทน์.** สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2556.
- ธีรวัฒน์ ภูมิจิตร. **ผู้อำนวยการสถาบันเทวะวงศัวโรปกรณ์ กระทรวงการต่างประเทศ.** สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2555.
- นคร พันธุ์รงค์. 2540. **ปัญหาชายแดนไทย-เมียนมาร์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- บุญชัย ใจเย็น. 2555. **AEC : ไทยกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.** กรุงเทพมหานคร : แสงดาว
- ผ่านพบ ปลั่งประยูร. **ผู้อำนวยการกองอาเซียน 3 (กองเศรษฐกิจ).** สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2555.
- ฝ่ายวิชาการปัญญาชน. 2555. **เตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2558.** กรุงเทพมหานคร : ส.เอเชียเพรส (1989).
- วุฒิกเกียรติ ศรีทอง. **เลขานุการเอก ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์.** สัมภาษณ์, 17 สิงหาคม 2553.
- สุกัญญา มกราวุฒิ. 2556. **ที่สุดของอาเซียน.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.
- สุภลักษณ์ กาญจนานุนดี และ อัครพงษ์ คำคุณ. 2556. **เขตแดนสยามประเทศไทยกับลาวและกัมพูชา.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. 2555. **อาเซียน : รู้ไว้ได้เปรียบแน่.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สุวิทย์ มังคละ. **เลขานุการเอก ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์.** สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2553.
- อนัญณ เชื้อไทย. 2555. **AEC: ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.** กรุงเทพมหานคร : แสงดาว.
- อัครพงษ์ คำคุณ. 2556. **การจัดการข้อพิพาทเขตแดนในอาเซียน.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.